

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาชญากรรมเป็นปัญหาสำคัญของสังคม เพราะไม่เพียงแต่จะสร้างความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบกระเทือนต่อสภาพจิตใจของบุคคลให้เกิดความหวาดกลัว ทั้งกับคนที่เคยตกเป็นเหยื่อและไม่เคยตกเป็นเหยื่อ ปัญหาสังคมต่างๆ นี้ เกิดจากมีบุคคลบางส่วนละเมิดไม่ยอมปฏิบัติตามระเบียบของสังคม หรือไม่ยอมปฏิบัติตามให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับ ซึ่งคนส่วนใหญ่ยึดถือและเห็นว่าเหมาะสมแล้ว นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมืองอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ รวมถึงปัญหาการว่างงาน ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากร ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น

สาเหตุการกระทำความผิดตามแนวคิดทางสังคมเกิดจากปัจจัยหลายประการดังกล่าว แต่แนวคิดทางพระพุทธศาสนาสาเหตุการกระทำความผิดเกิดจาก ปัจจัยทางจิต พระพุทธศาสนานับปัจจัยทางจิตในส่วนลึก หรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยทางวิญญาณ^๑ (Spiritual Factor) หมายถึง “การเจ็บป่วยทางอารมณ์ตรงกับคำว่า “โรคทางวิญญาณ” ท่านพุทธทาสภิกขุได้อรรถธิบายว่า ปัจจัยทางจิตในพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่เน้นเรื่องของวิญญาณ หมายถึง วิญญาณหรือจิตมนใน ส่วนลึก ที่มันเป็นโรคได้ด้วยอำนาจของกิเลส โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ อวิชชา หรือ มิจฉาทิฎฐิ เป็นจิตที่ประกอบด้วยอวิชชา หรือมิจฉาทิฎฐิ แล้วก็เป็นโรคทางวิญญาณ” พระพุทธศาสนา ถือว่าคนที่ประกอบอาชญากรรมคือ คนที่เป็นโรคทางวิญญาณจนมีอาจจะยับยั้งจิตใจของตนเองได้ ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง จนเกินเหตุ ทำให้คิดผิด พุคผิด และทำผิดดังนั้นเมื่อมีการกระทำสิ่งใดที่เป็น การละเมิดกฎหมายอาญา การกระทำนั้นก็จะกลายเป็นอาชญากรรมไป ความโลภ ความโลภ ความหลง ก็คือกิเลสหรือภาวะที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ความโลภ ความโลภ ความหลงนี้มีผลมา

^๑ พุทธทาสภิกขุ, แก่นพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๕), หน้า ๑๒.

จากกาม^๒ พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า คนกระทำความผิดโดยการฆ่า ลักทรัพย์ และผู้อื่น มิฉันทิฎฐิหรือความเห็นผิดเกิดจากการปรโตโมสะที่ไม่ดีไม่งาม สภาพแวดล้อมทางสังคมชั่วร้าย เฉพาะอย่างยิ่งบาปมิตรและอโยนิโสมนสิการ คือ การทำในใจไม่แยบคาย ไม่รู้จักความผิดทางเพศ เช่น ข่มขืนกระทำชำเรา (ประพฤติผิดในกาม) ตลอดถึงความผิดอื่นๆ เกิดขึ้นเพราะความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งอาจจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเกิดขึ้นเพราะความเห็นที่ผิดหรือมิฉันทิฎฐิ ภาวะเช่นนี้ของจิตย่อมนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองคิด คิดไม่เป็น คิดไม่ถูกวิธี อาการของโลภะ เช่น ความกำหนัดความคล้อยตามอารมณ์ ความอยาก ความหมกมุ่น ความโลภ ความโลภเกิดขนาด ความติดใจ ความกระหยิ่มใจ เป็นต้น อาการของโทสะ เช่น ความอาฆาต ความขัดเคือง ความแค้น ความพลุ่งพล่าน ความคิดประทุษร้าย ความโกรธ ความดุร้าย ความปากร้าย เป็นต้น อาการของโมหะ เช่น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พิจารณา ความไม่กระทำให้ประจักษ์ ความทรงปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง”

ด้วยเหตุผลอันเป็นต้นเหตุของการกระทำความผิดนานาประการที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ทำให้มนุษย์ที่ไม่เคยมีการพัฒนาบรมจิตมาก่อนเมื่อมีกิเลสที่ครอบงำอารมณ์ คือ ความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง บังเกิดขึ้น ทำให้ขาดสติ ความยับยั้งชั่งใจ พลาดพลั้งกระทำความผิดให้ชีวิตต้องตกอยู่ในกองทุกข์อย่างแสนสาหัส ซึ่งนับวันจะมีจำนวนมากขึ้น จนเป็นภาระที่ใหญ่หลวงของประเทศชาติที่ต้องเสียงบประมาณเป็นจำนวนมากในการบำบัดดูแล เหตุดังกล่าวนี้เกิดขึ้นกระจายอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จากสถิติการจัดลำดับผู้ต้องขังหญิงขององค์การสหประชาชาติ (United Nation Organization) หรือ “ยูเนสโก” ที่ได้ทำการวิจัย เมื่อ ปี ค.ศ. 2003 พบว่าผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดมากเป็นลำดับหนึ่งของโลก คือ ประเทศไทย จากสถิติที่แสดงไว้ ๑๓๐ ประเทศทั่วโลก (สถิติการจัดลำดับต่อจำนวนประชากรของแต่ละประเทศเป็นหลัก)

^๒ ประจักษ์ เปี่ยมสมบูรณ์, คำอธิบายอาชญาวิทยาตามหลักจิตวิทยา, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕ – ๖.

^๓ พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐.

ตารางที่ ๑.๑ จำนวนผู้ต้องขังของแต่ละประเทศ ๑๐ ลำดับแรก

ลำดับ	ประเทศ	จำนวนร้อยละของประชากรทั้งหมด
๑	ประเทศไทย (Thailand)	๒๐.๓
๒	โบลิเวีย (Bolivia)	๑๖.๗
๓	กาตาร์ (Qatar)	๑๑.๘
๔	ปารากวัย (Paraguay)	๑๑.๓
๕	คอสตาริกา (Costa Rica)	๑๐.๘
๖	สิงคโปร์ (Singapore)	๑๐.๔
๗	อาร์เจนตินา (Argentina)	๙.๕
๘	มาเลเซีย (Malaysia)	๙.๐
๙	สหรัฐอเมริกา (United States)	๘.๕
๑๐	เปรู (Peru)	๘.๑

จากผลของสถิติดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะเขียนงานวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นการช่วยเหลือสตรีที่หลงผิดเป็นจำนวนมากเหล่านั้นโดยตรงแล้ว ยังเป็นการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของประเทศชาติอีกทางหนึ่งด้วย

ในประเทศไทย ปัญหาอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดมีลักษณะเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ด้วยภาวะของสังคม การเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา และความอ่อนแอของการบังคับให้กฎหมายยังผลให้การดำเนินชีวิตของประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะยากจนนี้มีจำนวนมากที่สุด ในประเทศ ยังผลมาจากการขาดการศึกษา ขาดการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว ฯลฯ จึงทำให้กระทำความผิดจำนวนมาก ซึ่งผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดอย่างต่อเนื่อง ทั้งในคดีทั่วไปและคดีตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ โดยผู้กระทำความผิดมีทั้งเพศชายและเพศหญิง ดังจะเห็นได้จากสถิติผู้ต้องขังทั่วประเทศในตารางที่ ๑.๒

ตารางที่ ๑.๒ สถิติผู้ต้องขังทั่วประเทศ

ประเภทผู้ต้องขัง	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ
๑. นักโทษเด็ดขาด	๑๒๖,๒๒๓	๑๕,๘๓๓	๑๔๖,๐๖๐	๗๔.๒๘
๒. ผู้ต้องขังระหว่าง				
๒.๑ อุทธรณ์ – ฎีกา	๒๓,๓๖๖	๓,๕๐๓	๒๖,๘๖๙	๑๓.๘๓
๒.๒ พิจารณา – ใต้สวน	๘,๖๕๑	๑,๒๐๘	๙,๘๕๙	๕.๐๑
๒.๓ สอบสวน	๘,๑๓๕	๑,๖๘๔	๙,๘๑๙	๕.๑๐
๓. เยาวชนที่ฝากขัง	๓๘๓	๖	๓๘๙	๐.๒๐
๔. ผู้ถูกกักกัน	๓๑	๕	๓๖	๐.๐๒
๕. ผู้ต้องกักขัง	๑,๘๖๒	๓๐๖	๒,๑๖๘	๑.๑๐
รวมผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งสิ้น	๑๖๕,๖๕๕	๒๖,๕๔๕	๑๙๒,๒๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์

ข้อมูล ณ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๓

จากตารางที่ ๑.๒ แสดงให้เห็นจำนวนผู้ต้องขังแต่ละประเภท จำนวน ๑๙๒,๒๐๐ คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เกินความจุที่กรมราชทัณฑ์กำหนดคือ จำนวน ๑๕๐,๐๐๐ คน ทำให้เกิดภาวะที่ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ เป็นปัญหาสำหรับกรมราชทัณฑ์ในการควบคุมผู้ต้องขัง เพราะผู้ต้องขังต้องอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียด เจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง สถานที่ในการรับประทานอาหาร การหลับนอน การออกกำลังกาย มีไม่เพียงพอ การจัดสวัสดิการให้ผู้ต้องขังไม่ทั่วถึง และปัญหาด้านอื่นๆ อีกนานัปการระหว่างผู้ต้องขังด้วยกัน เช่น การทะเลาะวิวาท การลักเล็กขโมย แย่งชิงสวัสดิการ เบียดบังของของผู้อื่น รวมกลุ่มทำร้ายผู้อื่น ลักลอบกระทำความผิดวินัยภายในเรือนจำ ฯลฯ รวมถึงการลักลอบนำยาเสพติดและโทรศัพท์มือถือเข้าเรือนจำ ปัญหาดังกล่าวล้วนเป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายให้กับกรมราชทัณฑ์อย่างยิ่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นปัญหาในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังตามเหตุผลที่กล่าวข้างต้น

จากสถิติดังกล่าว พบว่า การกระทำความผิดของผู้ต้องขังภายในเรือนจำและทัณฑสถานจะเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๓๐ และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗๐ และมีแนวโน้มว่าผู้ต้องขังทั้งสองประเภทจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ทั้งๆ ที่กรมราชทัณฑ์ได้มีการขอพระราชทานอภัยโทษให้กับผู้ต้องขังเหล่านี้มาโดยตลอด สำหรับการเพิ่มปริมาณของผู้ต้องขังหญิงดังจะเห็นได้

จากสถิติการทำความผิดของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงกลางย้อนหลัง ๓ ปี ในตารางที่

๑.๓

ตารางที่ ๑.๓ สถิติผู้ต้องขังทัณฑสถานหญิงกลางปี พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๒

ปี พ.ศ.	ประเภทผู้ต้องขัง	คดีทั่วไป	คดียาเสพติด	รวม	ร้อยละ
๒๕๕๐	๑. นักโทษเด็ดขาด	๓๖๓	๑,๕๔๕	๒,๓๑๖	๕๓.๑๑
	๒. ผู้ต้องขังระหว่าง				
	๒.๑ อุทธรณ์ – ฎีกา	๑,๕๒๐	-	๑,๕๒๐	๓๔.๘๕
	๒.๒ พิจารณา – ใต้สวน	๒๒๔	-	๒๒๔	๕.๑๔
	๒.๓ สอบสวน	๒๕๓	-	๒๕๓	๖.๘๑
	๓. โรคจิต	๔	-	๔	๐.๐๕
	รวม	๒,๔๑๒	๑,๕๔๕	๔,๓๖๑	๑๐๐.๐๐
๒๕๕๑	๑. นักโทษเด็ดขาด	๓๓๖	๑,๔๓๒	๑,๘๐๘	๔๐.๕๓
	๒. ผู้ต้องขังระหว่าง				
	๒.๑ อุทธรณ์ – ฎีกา	๑,๕๓๘	-	๑,๕๓๘	๓๕.๓๓
	๒.๒ พิจารณา – ใต้สวน	๔๖๕	-	๔๖๕	๑๐.๕๒
	๒.๓ สอบสวน	๖๐๕	-	๖๐๕	๑๓.๕๖
	๓. โรคจิต	๑	-	๑	๐.๐๒
	รวม	๓,๐๒๕	๑,๔๓๒	๔,๔๖๑	๑๐๐.๐๐
๒๕๕๒	๑. นักโทษเด็ดขาด	๕๘๑	๑,๘๓๑	๒,๔๑๒	๕๕.๔๑
	๒. ผู้ต้องขังระหว่าง				
	๒.๑ อุทธรณ์ – ฎีกา	๑,๓๖๒	-	๑,๓๖๒	๓๑.๒๕
	๒.๒ พิจารณา – ใต้สวน	๒๖๑	-	๒๖๑	๖.๐๐
	๒.๓ สอบสวน	๓๑๓	-	๓๑๓	๗.๒๘
	๓. โรคจิต	๑	-	๑	๐.๐๒
	รวม	๒,๕๒๒	๑,๘๓๑	๔,๓๕๓	๑๐๐.๐๐

ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐, ๒๕๕๑, ๒๕๕๒

ที่มา : กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์

จากตารางที่ ๑.๓ พบว่า ปริมาณการกระทำความผิดของผู้ต้องขังหญิงของทัณฑสถานหญิงกลาง ไม่ได้มีจำนวนลดลงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามมีแต่จะเพิ่มปริมาณมากยิ่งขึ้น หากไม่มีการย้ายผู้ต้องขังหญิงที่เด็ดขาดแล้ว ไปควบคุมและแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยยังเรือนจำและทัณฑสถานอื่นๆ ปัจจุบันผู้ต้องขังหญิงก็คงล้นเรือนจำ และเมื่อพิจารณาจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดทั่วประเทศแล้ว พบว่า มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงทั่วประเทศ จำนวน ๒๖,๕๔๕ คน และส่วนใหญ่จะกระทำความผิดในคดีพระราชบัญญัติยาเสพติด

ผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำ กรมราชทัณฑ์ได้ทำการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยหรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษแบบหนึ่งที่มีความเชื่อว่าการที่บุคคลกระทำความผิดนั้น ไม่ใช่เพราะบุคคลอยากจะทำผิด แต่ที่มีการกระทำความผิดเนื่องจากบุคคลถูกกดดันจากสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ให้มีการกระทำความผิดที่อยู่นอกเหนือการควบคุม เช่น ความยากจน ความเดือดร้อน ความประมาท การเสพยาเสพติด สภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งอบายมุข สถานเริงรมย์ที่เปิดเกินเวลา การค้าประเวณี ค่านิยมทางสังคมในขณะนั้น การเรียนรู้ทางอาชญากรรม การคบหาสมาคมกับอาชญากร รวมถึงการกระทำความผิดที่สาเหตุเกิดจากเหยื่อเอง เป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ไม่ใช่เกิดจากผู้กระทำความผิดเอง แต่เกิดจากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวผู้กระทำความผิด ดังนั้น ผู้กระทำความผิดจึงสามารถที่จะแก้ไขให้เป็นคนดีได้ดังเดิม จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ทำให้การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดของนานาประเทศรวมทั้งประเทศไทย ได้เน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังมากกว่าการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนแต่เพียงอย่างเดียว

การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง นอกจากการจัดให้มีการศึกษาและฝึกวิชาชีพแล้ว การอบรมทางศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจให้แก่ผู้ต้องขัง ก็เป็นวิธีการหนึ่งในหลายๆ วิธีที่กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำ/ทัณฑสถานถือปฏิบัติให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน โดยการจัดให้มีการอบรมโดยใช้กระบวนการอบรมศีลธรรม จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เพื่อให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ การศึกษาธรรมศึกษาตรี โท เอก การอบรมจิตตภาวนา พระสงฆ์แสดงธรรม อบรมในวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อบรมโดยวิทยากรพุทธสมาคม อบรมโดยอนุศาสนาจารย์ทหารบก อบรมโดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ อบรมผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม อบรมก่อนพ้นโทษ อุปสมบทผู้พ้นโทษ และอบรมตามโครงการเรือนจำเรือนธรรม^๔ เป็นต้น ซึ่งในการดำเนินการตามมาตรการของกรมราชทัณฑ์ดังกล่าวมีลักษณะเหมือนกับหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งได้มีมานานแล้ว เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้ทางหนึ่ง มีจิตใจที่สงบเยือกเย็นให้ผู้ต้องขังทุกคนอยู่

^๔ กรมราชทัณฑ์, “การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง,” <<http://www.correct.g.th>>, (พฤษภาคม ๒๕๕๓).

ในระเบียบวินัยและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนิสัยความรู้สึคนึกคิดในทางที่ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่ดีสามารถลดความขัดแย้งระหว่างผู้ต้องขังเอง และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถกลับสู่สังคมภายนอกอย่างปกติสุข ซึ่งผู้ต้องขังทุกคนจะได้รับการอบรมบ่มนิสัยตั้งแต่วาระแรกที่เข้าสู่เรือนจำจนถึงวันที่ได้รับการปลดปล่อยหรือพ้นโทษไป และหากผู้พ้นโทษมีจิตศรัทธาอุปสมบท ก็ให้เรือนจำ/ทัณฑสถานรับเป็นเจ้าภาพอุปสมบท นอกจากนี้ผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาอื่น กรมราชทัณฑ์ยังเปิดโอกาสให้วิทยากรหรือผู้นำของของศาสนานั้นๆ เข้าอบรมและประกอบพิธีกรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะได้ทำการพัฒนาผู้ต้องขังด้วยจัดการศึกษา การฝึกวิชาชีพ และการอบรมศีลธรรม รวมถึงได้รับการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ด้วยวิธีการต่างๆ ข้างต้นแล้ว แต่ก็ยังมีผู้ต้องขังส่วนหนึ่งที่ได้กระทำผิดซ้ำเข้าไปอยู่ในเรือนจำอีก โดยเฉพาะการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง ดังแสดงให้เห็นสถิติการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงกลางย้อนหลัง ๓ ปี ตามตารางที่ ๑.๔

ตารางที่ ๑.๔ สถิติผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำในทัณฑสถานหญิงกลาง ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๒

ปี พ.ศ.	คดี	ประเภท		รวม	ร้อยละ
		เด็ดขาด	อุทธรณ์ – ฎีกา		
๒๕๕๐	พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ	๔๘	๕๔	๑๐๒	๕๐.๒๓
	คดีทั่วไป	๖	๕	๑๑	๕.๓๓
	รวม	๕๔	๕๙	๑๑๓	๑๐๐.๐๐
๒๕๕๑	พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ	๒๓	๒๒	๔๕	๓๘.๕๕
	คดีทั่วไป	๕	๓	๘	๒๑.๐๕
	รวม	๒๘	๒๕	๕๓	๑๐๐.๐๐
๒๕๕๒	พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ	๓๕	๓๘	๗๓	๘๒.๕๖
	คดีทั่วไป	๘	๓	๑๑	๑๓.๐๔
	รวม	๔๓	๔๑	๘๔	๑๐๐.๐๐

ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐, ๒๕๕๑, ๒๕๕๒

ที่มา : กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์

จากสภาพการดังกล่าว ยังพบว่าแม้จะมีการอบรมจากกรมราชทัณฑ์ ที่มีการพัฒนาการศึกษาในรูปแบบต่างๆ และการฝึกวิชาชีพ รวมถึงการอบรมทางศีลธรรมเป็นประจำในวาระพิเศษ เช่น วันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญของชาติ มีผลตามสถิติปรากฏตามที่อ้างถึงว่ายังมีผู้กระทำผิดซ้ำมากขึ้นทุกปี เนื่องจากการมีการทำผิดซ้ำๆ ขึ้น ผู้วิจัยจึงคิดที่จะบูรณาการการพัฒนาอบรมจิตใจตามหลักพุทธธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้ต้องขังหญิงในระยะยาว รวมถึงที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์การศึกษาวิธีการจัดอบรมในสถานปฏิบัติธรรมหลายแห่ง พบว่าการอบรมพัฒนาจิตใจของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ, บุคลิกของคนได้เป็นอย่างดี โดยมีผลประเมินชัดเจน เป็นที่ประจักษ์ จึงเห็นว่าวิธีการนี้น่าจะนำมาประยุกต์ เพื่อใช้กับการอบรมพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขัง โดยการบูรณาการกับหลักการอบรมพัฒนาจิตใจที่ทัณฑสถานหญิงกลางได้ดำเนินการอยู่แล้ว เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความสมบูรณ์ มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงกลาง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังตามหลักพุทธธรรม ที่ผู้วิจัยมุ่งเน้นหลักธรรม ๕ ประการที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรการพัฒนาจิตใจแบบบูรณาการ คือ (ก) ไตรสิกขา ๓, (ข) บุญกิริยาวัตถุ ๑๐, (ค) สังคหวัตถุ ๔, (ง) เบญจศีล (ศีล ๕), (จ) ทศ ๖ ผนวกกับวิธีการอบรม ๓ ขั้นตอนดังนี้ (๑.) เสริมสร้างให้ความรู้ในเรื่องชีวิตทั้งทางโลกควบคู่ไปกับทางธรรมตามหลักโลกธรรม ๘ (๒.) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องจริยธรรมการอยู่ร่วมกันตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์โดยมรรคมีองค์ ๘ (๓.) เสริมสร้างทางจิตต-ภาวนาตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔ จากประสบการณ์การจัดการอบรมที่ผ่านมาให้กับผู้ต้องขังหลายครั้ง ผู้วิจัยพบว่าผู้ต้องขังให้ความร่วมมือและตั้งใจในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐานเป็นอย่างดี จึงมีความเชื่อว่าหากมีการนำรูปแบบหลักสูตรที่ได้ทำการบูรณาการใหม่ โดยเน้นหลักธรรม ๕ ประการผนวกกับวิธีการอบรม ๓ ขั้นตอน ที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นไปใช้ในการฝึกอบรมพัฒนาจิตใจก็จะทำให้การพัฒนาผู้ต้องขังมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจะทำการประเมินทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรมที่จะจัดให้มีขึ้นในทัณฑสถานหญิงกลาง ว่าหลังจากจัดให้มีการอบรมและปฏิบัติธรรมแล้วจะมีผลต่อการพัฒนาผู้ต้องขังมากน้อยเพียงใด วิธีการอบรมได้ผลหรือไม่ สามารถเปลี่ยนความคิดตลอดจนแนวคิดผู้ต้องขังได้หรือไม่ ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างไร รวมทั้งศึกษาข้อเสนอแนะการพัฒนาผู้ต้องขังด้วยวิธีอื่นๆ ทั้งนี้ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการพิจารณาของกรมราชทัณฑ์เพื่อปรับใช้ในการพัฒนาการอบรมจิตใจผู้ต้องขังตามหลักพุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงกลาง และรูปแบบการอบรมพัฒนาจิตใจของยุวพุทธิกสมาคมฯ

๑.๒.๒ เพื่อสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงกลางตามหลักพุทธธรรม

๑.๒.๓ เพื่อประเมินผลกระบวนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลางตามหลักพุทธธรรม

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาวิชาการ

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก และเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง, เอกสารหนังสือ, คู่มือ, บทความทางวิชาการ (Documentary Research) และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (Internet Source) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

ก. รูปแบบการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง และรูปแบบการอบรมจิตใจของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่มีความสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรมและแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีการผูกมัดทางสังคม, ทฤษฎีหลายสาเหตุ, ทฤษฎีความสัมพันธ์ที่แตกต่าง, ทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐาน ทฤษฎีการเกิดอาชญากรรมตามหลักพุทธศาสนา

ข. กระบวนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง ซึ่งประกอบด้วยวิธีการ ๒ ประการ คือ

(๑) บูรณาการหลักธรรม ๕ ประการ คือไตรสิกขา ๑, บุญกิริยา ๑๐, สังคหวัตถุ ๔, เบญจศีล (ศีล ๕), และทิศ ๖ ในหลักสูตรการพัฒนารูปแบบจิตใจ

(๒) เสริมวิธีการฝึกอบรม ๓ ประการ ดังนี้

(๒.๑) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในชีวิตทั้งทางโลกควบคู่ไปกับทางธรรมตามหลักโลกธรรม ๘

(๒.๒) เสริมสร้างการเรียนรู้จริยธรรมการอยู่ร่วมกันตาม มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์โดยมรรคมืองค์ ๘

(๒.๓) เสริมสร้างการเจริญสติทางจิตภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔

ก. การประเมินผลการอบรมพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง

(๑) ประเมินก่อนและหลังการอบรม

ด้วยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อผู้ต้องขังที่เข้ารับการอบรม

พัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง

(๒) ประเมินทางจิตวิทยา

ด้วยแบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาวิจัยประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

(๑) ประชากรที่ทำการศึกษาคือผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงกลางที่มี สัญชาติไทยและนับถือศาสนาพุทธ จำนวน ๔,๒๕๒ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓ จาก กรมราชทัณฑ์) ส่วนกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ๑๐๐ คน โดยใช้สูตรของยามาเน่ (Yamane) สูตรยามาเน่ บวก ลบ ๑๐

(๒) สัมภาษณ์พระวิปัสสนาจารย์และวิทยากร, อนุศาสนาจารย์, เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการฝึกอบรมรวม จำนวน ๕ คน, สัมภาษณ์ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงกลาง และอธิบดีกรมราชทัณฑ์

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ แนวทางหรือรูปแบบตลอดจนวิธีการปฏิบัติของกระบวนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังตามหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของทัณฑสถานหญิงกลาง ควรมีรูปแบบลักษณะเช่นใด

๑.๔.๒ กระบวนการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลางมีผลการประเมินก่อนและหลังแตกต่างกันอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ความคิดเห็นต่อหลักสูตรการอบรมของผู้ต้องขังหญิง และระยะเวลา ก่อนอบรมและหลังการอบรมต่างกัน

๑.๕.๒ ประสบการณ์ในการศึกษาธรรมศึกษาของผู้ต้องขังที่เข้ารับการอบรมพัฒนาจิต ส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจที่แตกต่างกันไปด้วย

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้การวิจัย

กระบวนการ (Process) หมายถึง การดำเนินงานหรือทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ หรือความเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปอย่างเป็นลำดับตามขั้นตอน โดยลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น อาจเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป

รูปแบบ (Pattern) หมายถึง รูปของแนวคิดซึ่งได้เรียบเรียงไว้ในลักษณะโครงสร้างอย่างเป็นระบบและมีองค์ประกอบต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานประกอบด้วย หลักการพื้นฐาน โครงสร้างระบบการบริหาร ขอบข่ายการดำเนินงาน กลยุทธ์พื้นฐาน เงื่อนไขและข้อจำกัดในการนำรูปแบบไปใช้

การพัฒนา (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง ที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้า ในงานวิจัยเล่มนี้หมายถึงการพัฒนาผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง

การพัฒนาจิตใจ (Mental Development) หมายถึง การปรับเปลี่ยนสภาพจิตใจของผู้ต้องขัง ตามกระบวนการอบรมทางจิตด้วยหลักพุทธธรรมที่สอนให้มนุษย์ละเว้นความชั่ว กระทำแต่ความดี และมีจิตใจที่ผ่องแผ้ว เพื่อลดความฟุ้งซ่าน ด้วยการรักษาศีล พัฒนาอบรมจิต ปฏิบัติภาวนาให้มีสมาธิ มีสติ ให้เกิดปัญญา หรือความรู้สึกลึกซึ้งคิดในการประกอบกิจการต่าง ๆ ในทางที่ถูกที่ควร ช่วยให้ผู้ต้องขังมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและประพฤติปฏิบัติเช่นเดียวกับบุคคลโดยทั่วไป

ผู้ต้องขัง (Prisoners) หมายถึง นักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก

ผู้ต้องขังหญิง (Female Prisoners) หมายถึง ผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมตัวถูกคุมขังในทัณฑสถานหญิงกลางโดยมีลักษณะอยู่ ๓ ประเภทได้แก่คดีเด็ดขาด (คดีถึงที่สุด) คดีระหว่างอุทธรณ์ ฎีกาและ คดีระหว่างพิจารณา - สอบสวน ในทัณฑสถานหญิงกลาง

นักโทษเด็ดขาด หมายถึง บุคคลซึ่งถูกจองจำไว้ตามกฎหมายภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายรวมถึง บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

คนฝาก หมายถึง บุคคลที่ฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่น

เรือนจำ (Prison) หมายถึง สถานที่ซึ่งใช้ควบคุมกักขังผู้ต้องขัง กับสิ่งที่ใช้ต่อเนื่องกัน และให้หมายความรวมถึงที่อื่นใดที่รัฐมนตรีได้กำหนดและประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าอาณาเขตไว้โดยชัดเจน

ทัณฑสถาน (Penal Institution) หมายถึง สถานที่ซึ่งใช้สำหรับการควบคุมกักขังผู้ต้องขัง โดยมีเป้าหมายเฉพาะเจาะจงเพื่อให้สอดคล้องกับอายุ เพศ ฐานโทษ ประเภทแห่งคดี ฯลฯ อาทิ ทัณฑสถานวัยหนุ่ม สำหรับคุมขังผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ทัณฑสถานเปิด สำหรับผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ซึ่งใช้ควบคุมผู้ต้องขังกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ทัณฑสถานหญิง สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิง

ทัณฑสถานหญิงกลาง (Central Women Correctional Institution) หมายถึง สถานที่ซึ่งใช้ควบคุม กักขัง นักโทษเด็ดขาด คน ต้องขัง และคนฝาก ที่เป็นเพศหญิง มีอำนาจควบคุมผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ ๑๕ ปี ถึงประหารชีวิต และกระทำความผิดในเขตฝั่งพระนคร

ยุวพุทธิก (The Young Buddhists) หมายถึง ผู้เยาว์ที่นับถือในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ยุวพุทธิกสมาคมฯ (The Young Buddhists Association of Thailand Under The Royal Patronage) เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเป็นผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชน และผู้สนใจเข้าร่วมศึกษาการปฏิบัติธรรมตามพระไตรปิฎก (เถรวาท) โดยเป็นหลักวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔

การสอบอารมณ์ (Exam Mood) หมายถึง การตรวจสอบ ไล่เลียงหาข้อเท็จจริงจากประสบการณ์ทางจิตของผู้ที่เจริญวิปัสสนากรรมฐานว่าก้าวหน้าไปถึงขั้นใดแล้ว และมีจุดไหนที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข โดยพระวิปัสสนาจารย์หรือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการพระสงฆ์ว่ามีคุณสมบัติที่จะทำหน้าที่สอบอารมณ์ ให้คำแนะนำวินิจฉัยประเมินผลเพื่อเพิ่มหรือลดลำดับขั้นของการปฏิบัติให้ถูกต้องและตรงกับสภาวะธรรมที่แท้จริงของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

การส่งอารมณ์ (Send a Mood) หมายถึง การนำเอาประสบการณ์อันเกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน มาเล่าแก่ผู้มีหน้าที่รับฟัง เพื่อให้คำแนะนำที่ดีและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมตรงตามสภาวะธรรมของผู้ปฏิบัติ

หลักพุทธธรรม (Buddha Dhamma Pillar) หมายถึง พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ เพื่อเป็นแนวทางให้ชาวพุทธได้ประพฤติปฏิบัติ มีความศรัทธา และถือเอาพระธรรมเป็นสรณะ พร้อมทั้งปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนในฐานะที่เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า

ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (The belief in the Buddhism) หมายถึง การแสดงออกโดยการเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น

จิตตภาวนา หมายถึง การอบรมจิตคือ ควบคุมจิตทั้งฝ่ายชั่วและฝ่ายดีให้จิตฝ่ายดีเข้มแข็ง จิตภาวนา หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าทำกรรมฐานเป็นทางแก้ไขความวุ่นวายในใจอย่างได้ผล เป็นความสงบสุขของจิตใจ

ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (The knowledge in the Buddhism) หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาที่แสดงออกว่ามีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด รู้ความหมาย เข้าใจ ถึงนำไปปฏิบัติใช้ได้ตามระดับที่เรียนรู้มา

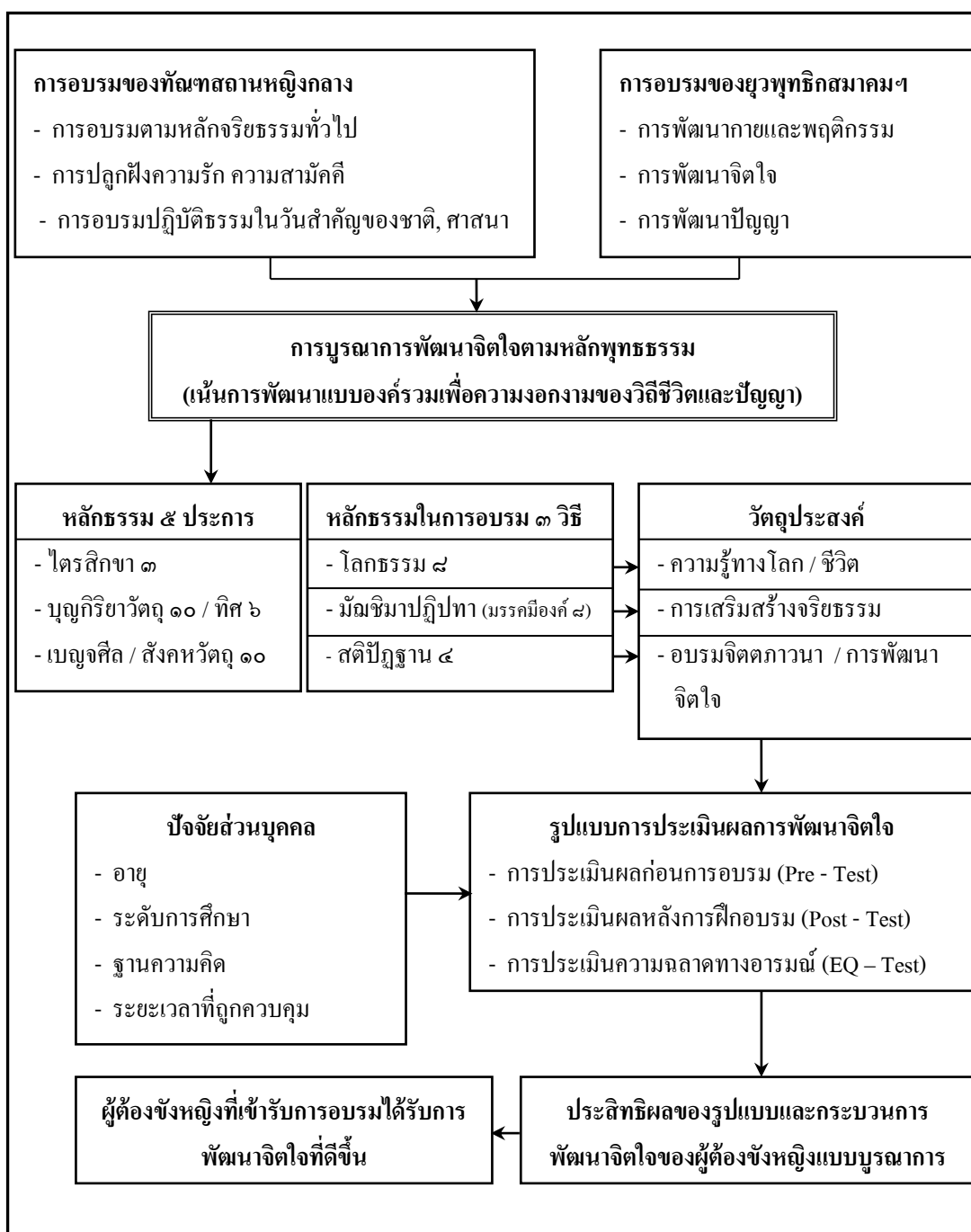
ประสบการณ์ในการต้องโทษ (Experience of captivity) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการกระทำผิด เป็นจำเลยแล้วถูกศาลพิพากษาให้จำคุก ปรับ ฯลฯ ตามฐานานุโทษที่ได้กระทำ หรือที่ได้พบเห็นบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวกับการรับโทษทัณฑ์มาในชีวิต

ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม (The experience of meditation) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการนำเอาธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ได้เรียนรู้ ได้รับการฝึกอบรมภาวนาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาใช้ในการดำเนินชีวิตจริงให้รู้เท่าทันปัจจุบัน หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตนเอง

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลางตามหลักพุทธธรรม ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.๘ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อภิรัตน์ ไชยอนันต์ ได้ศึกษาเรื่อง ค่านิยมและการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนยุคใหม่ ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ในระดับมาก ๓ ลำดับแรก คือ ด้านคุณภาพประกอบด้วยการมีความรู้สึกละอายในการกระทำความผิด มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และปฏิบัติตนด้านความสุจริต ด้านจริยธรรมสูงสุด ๓ ประการ คือ การตอบแทนบุญคุณของผู้ให้อุปการะ, การไม่ลักทรัพย์, การไม่เบียดเบียนชีวิตและร่างกายของผู้อื่น และค่านิยมสูงสุด ๓ ประการ คือ การเคารพบูชาและสำนึกในพระคุณของพระรัตนตรัย, เห็นคุณค่าของตนเองด้วยการประพฤติดี และมีความขยันหมั่นเพียรมีมานะอดทน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตนตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยรวม มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ด้านคุณธรรม จริยธรรม ทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง เว้นแต่ปัจจัยอินเตอร์เน็ตและกลุ่มเพื่อน ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพศหญิง มีค่าเฉลี่ยของจริยธรรม และค่านิยมสูงกว่าเพศชาย กลุ่มที่มีอายุน้อยมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมต่ำกว่ากลุ่มที่มีอายุสูงกว่า

พเยาว์ศักดิ์ ธาณิรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาการนำหลักจิตตภาวนาในพุทธศาสนาไปใช้ในการอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของเรือนจำกลางคลองเปรมและทัณฑสถานหญิงกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่านโยบายกรมราชทัณฑ์แผนใหม่ เน้นการฝึกอบรมเพื่อปรุงแต่งแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังด้วยวิธีการทางศาสนา ใช้หลักผสมผสานทั้งการควบคุมและการผ่อนคลาย ให้สอดคล้องไปกับพฤติกรรมของผู้ต้องขังเป็นเป้าหมายหลัก เจ้าพนักงานส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำโครงการฝึกอบรมจิตตภาวนามาใช้กับผู้ต้องขัง แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่เพศหญิงประสบปัญหามากกว่าเพศชาย แต่ในการฝึกอบรมผู้ต้องขังเพศชายประสบปัญหาต่างๆ มากกว่าเพศหญิง ในการกำหนดนโยบายการบริหารโครงการฝึกอบรมให้ประสบผลนั้น ผู้มีอำนาจควรเน้นการปฏิบัติหลักจิตตภาวนาในพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการฝึกวิชาชีพ และอำนวยความสะดวกทุกอย่างเท่าที่ทำได้เพื่อให้โครงการบรรลุเป้าหมาย^๕

^๕ พเยาว์ศักดิ์ ธาณิรัตน์, “สภาพปัญหาการนำหลักจิตตภาวนาในพุทธศาสนาไปใช้ในการอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของเรือนจำกลางคลองเปรมและทัณฑสถานหญิง”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๓.

พระมหาสมควร ธมฺมธโร (สายงาม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏดังนี้^๖

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีบทบาทในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กอยู่ในระดับมาก โดยมีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ทิศ ๖ และฉราวาสธรรม ๔

สำหรับปัญหาและอุปสรรคพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ให้ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็ก เช่น พาไปวัดในวันพระ พาไปทำบุญตักบาตร ฝึกให้ไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน หรือนั่งสมาธิเป็นต้น และผู้ปกครองส่วนใหญ่มีหน้าที่สอนอย่างเดียวแต่ไม่ได้ทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กเล็ก จึงทำให้บทบาทของผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กไม่ได้ผลเท่าที่ควร

จากปัญหาดังกล่าวนี้นี้ ผู้ปกครองได้ให้ข้อเสนอแนะว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเข้าหาประชาชน ตลอดถึงให้การอบรมความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม หรือกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้ปกครองและครู เพื่อประโยชน์ในการนำหลักธรรมหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวไปประพฤติปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และอบรมสั่งสอนแก่เด็กเล็กให้เป็นคนดีของพ่อแม่และสังคมต่อไป

พระมหาสัญญา ปญฺญาวิจิตฺโต (โปรงใจ) ได้ทำการศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาล - ธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา” – “แพรวเอี่ยม”) พบว่าท่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเทศน์มหาชาติและการเทศน์ธรรมวัตรตามแบบประเพณีโบราณดังกล่าว มาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์และนำเข้ามาสู่การปาฐกถาธรรม - บรรยายธรรม อภิปราย ได้วาทะ และการสนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แถบบันทึกละเสียง และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ มุ่งที่จะให้

^๖ พระมหาสมควร ธมฺมธโร (สายงาม), “บทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อน เกณฑ์ ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๑.

^๗ พระมหาสัญญา ปญฺญาวิจิตฺโต (โปรงใจ), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาล-ธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา” – “แพรวเอี่ยม”)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๑.

ผู้ฟังที่มีโลภะ โทสะ โมหะ ก็ให้หายจากโลภะ โทสะ โมหะ ลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความทุกข์ก็ให้คลายจากความทุกข์ลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความประพฤติไม่ด้อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ให้เลิก ลด ละได้ หรือผ่อนให้คลายลงได้โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในสมัยนั้น ท่านได้ให้คำแนะนำและเสนอความคิดเห็นเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม และส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมไทยยังบกพร่อง รวมความว่าท่านมีทั้ง "ศาสตร์" และ "ศิลป์" ในการนำเสนอหรือเผยแผ่พุทธธรรม

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)” พบว่าพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้สำหรับฝึกอบรมบุคลากรทั้งฝ่ายบรรพชิตคฤหัสถ์ และการฝึกอบรมผู้นำ ในส่วนบรรพชิตท่านได้นำกระบวนการ ๓ อย่างมาใช้ในการฝึกอบรม ได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักธุดงค์วัตร และหลักวัตร ๑๔ ซึ่งการอบรมตามหลักไตรสิกขา มุ่งให้พระภิกษุสามเณรรักษาพระวินัยโดยเคร่งครัด ฝึกฝนสมาธิ และให้มีความคิดถูกต้องคือ สัมมาทิฐิโดยใช้วิธีการอบรมด้วยการออกกฐระเบียบ ฝึกอานาปานสติ และส่งเสริมสัมมาทิฐิคือ ความคิดที่ถูกต้อง ซึ่งมีส่วนให้พระภิกษุสามเณรในวัดหนองป่าพง มีความมั่นคงในพระวินัยจิตสงบและมีความเห็นถูกต้องตามพระธรรมวินัย

สำหรับการฝึกอบรมตามหลักธุดงค์วัตร ๑๓ ท่านเน้นให้ปฏิบัติด้วยศรัทธา และถือว่าเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาด้วย โดยที่ใช้เป็นเอกลักษณ์ของวัดหนองป่าพง ได้แก่ การฉันในบาตร การฉันหนเดียว และการอยู่เสนาสนะที่เขาจัดให้ สำหรับการฝึกอบรมด้วยวัตร ๑๔ ท่านมุ่งให้พระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติตนถูกต้อง และเหมาะสมต่อบุคคล สถานที่ตามกาลเทศะ โดยใช้วิธีการให้ฝึกฝนปฏิบัติจริง คอยพ่่าสอนแนะนำ และให้ออกเป็นกฐระเบียบ เพื่อปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน สิ่งที่ท่านเน้นในวัตร ๑๔ ประการ คือ มารยาทในการบิณฑบาต การฉัน การรักษาเสนาสนะ การใช้บริขารอย่างประหยัด และการอุปฐากครูบาอาจารย์

พระโพธิญาณเถระได้ฝึกอบรมฆราวาสด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ฆราวาสธรรม ๔ และอนุปพพิกขา ๕ โดยในหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ท่านเน้นการให้ทานด้วยปัญญา การเสียสละกิเลส การฟังธรรมด้วยความเคารพและการทำความเข้าใจโดยการใช้วิธีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) และวันสำคัญและการสนทนาธรรมเฉพาะตัวและเป็นกลุ่ม ในหลักฆราวาสธรรม ๔ ท่านเน้นไปที่การรักษาศีลและการละเว้นอบายมุข โดยการแสดงธรรมในวันสำคัญ การทำบุญ

ในโอกาสต่างๆ แนะนำเป็นรายบุคคล และการให้ข้อคิด ทำให้ฆราวาสครองเรือนด้วยความสุข มีหลักธรรมประจำใจ

สำหรับหลักอนุปปกัปปิกกา ๕ มุ่งให้อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชีปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันไปจนถึงการประพาศพรหมจรรย์ โดยเน้นการรักษาศีลที่ถูกต้อง การเห็นโทษของกิเลส การปฏิบัติสมาธิ และการเจริญวิปัสสนา ผลการฝึกอบรมทำให้อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชีที่วัดหนองป่าพงและสาขาได้รับความสงบจากการรักษาศีลและฝึกสมาธิ

การฝึกอบรมผู้นำสาขา เพื่อให้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพไปทำหน้าที่บริหารสาขา โดยใช้หลักธรรม คือ คารวะ ๖ และกัลยาณมิตตธรรม ๗ เป็นหลักในการอบรม โดยใช้วิธีการแนะนำการให้มีโอกาสฝึกฝนปฏิบัติกิจวัตรต่างๆ จนมีความมั่นคง

พระมหาอานวย อานนุโท (จันทร์เปล่ง) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาหลักธรรมและแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบรรลุมรรคโดยค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า การบรรลุมรรคนั้น สิ่งสำคัญประการแรก คือ การศึกษาถึงหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ โดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการบรรลุมรรคโดยเฉพาะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ในวาระต่างๆ กัน เพื่อให้เหมาะกับจริตนิสัยของแต่ละบุคคล โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ประกอบด้วย สติปัฏฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อธิปัตถ ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ และมรรคมรรค ๘ แต่ละหมวดธรรมมีความสมบูรณ์อยู่ในตัว ผู้ปฏิบัติจะถือหลักธรรมหมวดไหนในการปฏิบัติก็สามารถบรรลุมรรคได้เช่นเดียวกัน เปรียบเหมือนแม่น้ำทุกสายย่อมไหลลงสู่มหาสมุทรอันใด การปฏิบัติธรรมตามหมวดธรรมใดย่อมนำไปสู่การบรรลุมรรคได้ ฉะนั้น^๔

โดยสรุปการปฏิบัติธรรมนั้นมี ๒ วิธี คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งจะต้องปฏิบัติควบคู่กันไป โดยเฉพาะวิปัสสนากรรมฐาน ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิบัติ ถ้าผู้ปฏิบัติยังไม่สามารถขจัดเข้าสู่วิปัสสนาญาณได้ การบรรลุมรรคผลจะไม่เกิดขึ้นเลย เมื่อสามารถทำวิปัสสนาญาณให้แจ้งได้แล้ว การบรรลุมรรคผลจึงจะเกิดขึ้น การปฏิบัติเมื่อได้ศึกษาหลักธรรมจนมีความเข้าใจและจดจำได้เป็นอย่างดีแล้วจึงลงมือปฏิบัติ ซึ่งต้องเตรียมตัวให้พร้อม ตัดสิ่งวิตกกังวลต่างๆ ออกให้หมดเสียก่อน เมื่อพร้อมแล้วจึงไปสู่สำนักของอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในการสอน แนะนำ แก้ไขข้อขัดข้องต่างๆ ได้ แล้วเริ่มลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง มีความมุ่งมั่นอย่างมี

^๔ พระมหาอานวย อานนุโท (จันทร์เปล่ง), “การศึกษาเรื่องการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ๒๕๔๒.

เป้าหมาย ไม่ท้อแท้ เพียรพยายามปฏิบัติไปตามขั้นตอน และต้องคอยตรวจสอบผลการปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา พยายามปรับปรุงแก้ไขวิธีการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการที่ได้ศึกษา จนสามารถจัดกิเลสออกจากจิตสันดาน และบรรลุผลตามที่ปรารถนาในที่สุด

ผลของการบรรลุธรรมนั้นมี ๔ ระดับ คือ โสคาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล ซึ่งผลของการบรรลุธรรมแต่ละระดับ สามารถจัดกิเลสได้ตามลำดับ ตั้งแต่กิเลสอย่างหยาบไปจนถึงกิเลสอย่างละเอียด พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ ไปด้วย สภาพะของการบรรลุธรรมและช่วงจังหวะในการบรรลุธรรมนั้น มีความแตกต่างกัน แล้วแต่ประสบการณ์และภูมิหลังของแต่ละบุคคล แต่ที่เหมือนกัน คือ เมื่อถึงจุดสุดท้ายของการบรรลุธรรม ทุกคนล้วนมองเห็นความจริงของสรรพสิ่งว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเราเป็นของเรา ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีใครบังคับบัญชาได้ ผลจากการศึกษาพบว่า หลักธรรมและแนวทางในการปฏิบัติมีความสมบูรณ์อยู่แล้ว แต่ยังขาดขั้นตอนการปฏิบัติและแบบแผนในการปฏิบัติที่เป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน และการประเมินผลการปฏิบัติที่สามารถนำมาประเมินผลการปฏิบัติของทั้งตนเองและผู้อื่นได้ ทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ผู้วิจัยได้เสนอแผนการปฏิบัติไว้อย่างเป็นขั้นตอน โดยแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว พร้อมทั้ง การประเมินผลการปฏิบัติของตนเองและผู้อื่นไว้ เพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและการประเมินผลการบรรลุธรรมสืบไป

พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะทำการศึกษาแนวความคิดเรื่องของศรัทธา กล่าวโดยสรุปหลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและชั่ว เป็นต้น ในคัมภีร์อื่นๆ ที่ได้แสดงความคิดความเชื่อของคนในกลุ่มชนชั้นต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มชนชาวไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ในคัมภีร์มิลินทปัญญาได้พูดถึงศรัทธาว่า มีลักษณะทำจิตให้ผ่องใสและมีลักษณะจงใจ ในคัมภีร์กัมมวิลาสิณีได้พูดถึงความคิดความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา เป็นต้น^๕

ไพรัตน์ ญาตนิมพลี ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนตามคู่มือครู พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่สอนแบบไตรสิกขา กับนักเรียนที่สอนตามแบบคู่มือครู การใช้เหตุผลทางเชิงจริยธรรม

^๕ พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๑.

ของนักเรียนที่เรียน โดยการสอนแบบไตรสิกขา กับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครูแตกต่างกัน

สุรางค์ ศรีหรั่ง ได้ศึกษาความคาดหวังของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อวิชาพระพุทธศาสนา ในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า^{๑๐}

๑. นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีความคาดหวังต่อวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีความคาดหวังในแต่ละด้าน ดังนี้

๑.๑ ด้านหลักสูตร พบว่า เมื่อเรียนวิชาพระพุทธศาสนาแล้ว สามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้า อยู่ร่วมกันได้อย่าง สันติสุขมากที่สุด สามารถใช้เหตุผลทางพระพุทธศาสนาในการคิดพิจารณาและวินิจฉัย และเนื้อหาวิชาที่หลักสูตรกำหนดเกี่ยวกับพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ช่วยทำให้เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

๑.๒ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า เมื่อวัดผลและประเมินผลการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาแล้ว ควรแจ้งผลให้นักเรียนทราบทุกครั้งมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การเรียนการสอนไม่จำเป็นต้องอยู่ในห้องเรียน อาจพาไปนอกสถานที่ที่สอดคล้องกับบทเรียน เช่น วัด โบสถ์ วิหาร นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๑.๓ ด้านพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรมีความเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน และมีวิธีสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความประทับใจ เห็นความสำคัญของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครู ทำให้นักเรียนสนใจและมีทัศนคติที่ดีต่อครู และวิชาพระพุทธศาสนา และครูควรฝึกให้นักเรียนนั่งสมาธิประจำก่อนมีการเรียนการสอน เพื่อฝึกทำให้สงบนิ่งน้อยที่สุด

ทวีรัตน์ นาคเนียม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการฝึกสมาธิที่มีผลต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้ต้องขัง” ผลการวิจัยพบว่าผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกสมาธิยอมรับการฝึกสมาธิเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อตัวเอง ทำให้จิตใจสงบ อารมณ์โกรธลดน้อยลง มีเหตุผลมากขึ้น และสนใจในการฝึกธรรมะมากขึ้น กรมราชทัณฑ์ควรเน้นการอบรมฟื้นฟูจิตใจ โดยใช้วิธีการอบรมสั่งสอนทาง

^{๑๐} สุรางค์ ศรีหรั่ง, “ความคาดหวังของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อวิชาพระพุทธศาสนา ในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๐.

ศีลธรรม จัดหาสถานที่เหมาะสมในเรือนจำเป็นที่ให้ผู้ต้องขังได้ฝึกสมาธิ และกรมราชทัณฑ์ควรให้การอบรมทางด้านศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมแก่พนักงานเรือนจำด้วยเพราะเป็นผู้ใกล้ชิด และเป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นผู้ให้คุณให้โทษผู้ต้องขัง^{๙๑}

เพียศักดิ์ ธาณิรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาการนำหลักของจิตภาวนาในพุทธศาสนาไปใช้ในการอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของเรือนจำคลองเปรมและทัณฑสถานหญิงกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า นโยบายกรมราชทัณฑ์แผนใหม่เน้นการฝึกอบรมเพื่อปรุ้งแต่งแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังด้วยวิธีการทางศาสนาใช้หลักผสมผสานทั้งการควบคุมและการผ่อนคลาย ให้สอดคล้องไปกับพฤติกรรมของผู้ต้องขังเป็นเป้าประสงค์หลัก เจ้าพนักงานส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำโครงการฝึกอบรมจิตภาวนามาใช้กับผู้ต้องขัง^{๙๒}

จกณิ พงศ์วีรธร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวความคิดเกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตามหลักพุทธปรัชญา” ผลการวิจัยพบว่า หลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาจิตใจมนุษย์ มีประเด็นที่ควรจะนำมาพิจารณา คือ เรื่องการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง คือการไม่ลุ่มหลงในเรื่องของการหาความสุขความสำราญจากสิ่งภายนอกจนเกินควร และไม่ทรมาณกาย ทรมาณใจ ให้เกิดความเดือนร้อนลำบากแก่ตนเอง ในท้ายที่สุดแล้วต้องให้ผู้กระทำความผิดมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติอย่างจริงจังตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘^{๙๓}

เทิดศักดิ์ ลิ้มชาวฟ้า ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพของผู้อยู่ต้องขังชาวไทยและการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ไขปัญหายาอาชญากรรม” จากการศึกษพบว่า การนำหลักธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหายาอาชญากรรมรวมถึงประเด็นอื่นๆ ภายในเรือนจำที่เกี่ยวข้องนี้ พบว่าผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า หลักศีล ๕ ธรรม ๕ นั้นมีความเหมาะสมที่นำมาใช้ทั้งการแก้ปัญหายาอาชญากรรมและการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังได้ และการอบรมจิตภาวนาเป็นกิจกรรมทางศาสนาที่มีความเหมาะสมกับผู้ต้องขังในเรือนจำ สำหรับงานวิจัยนี้ จะเน้นการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในชีวิตของผู้ต้องขังเรือนจำบางขวาง ซึ่งกลุ่มผู้ต้องขังที่ได้รับการพิพากษาให้จำคุกตลอดชีวิต ทำ

^{๙๑} ทวีรัตน์ นาคเนียม, “ผลของการฝึกสมาธิที่มีผลต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้ต้องขัง”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), ๒๕๓๐.

^{๙๒} เพียศักดิ์ ธาณิรัตน์, “สภาพปัญหาการนำของหลักจิตภาวนาในพุทธศาสนาไปใช้ในการอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของเรือนจำคลองเปรมและทัณฑสถานหญิงกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๓.

^{๙๓} จกณิ พงศ์วีรธร, “แนวความคิดเกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตามหลักพุทธปรัชญา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (รัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๔.

ให้ทราบถึงปัญหาผลกระทบระดับความรู้ การปฏิบัติธรรมทางจิตของผู้ต้องขังตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่การนำหลักธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาสำหรับในการดำเนินชีวิตในสภาวะปัจจุบัน^{๔๔}

โดยสรุป จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การนำหลักพระพุทธศาสนา รวมทั้งการฝึกสมาธิ การฝึกจิตตภาวนา การปฏิบัติธรรม ฯลฯ มาใช้ในการฝึกอบรมให้กับกลุ่มตัวอย่าง ล้วนมีประโยชน์ สามารถแก้ไขปัญหายุติธรรม รวมทั้งการมีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้า และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข นอกจากนี้ยังพบว่า แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแต่ละสถาบันมีความแตกต่างกันออกไป เช่น การนิมนต์พระสงฆ์มาบรรยายธรรมโดยตรง การอภิปราย การได้วาที การสอนศาสนาโดยครู อาจารย์ นอกจากนี้ยังใช้การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แดปบันทึกละเอียด และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ทางศาสนาที่มีความหลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังไม่มีวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังตามหลักพุทธธรรมแบบบูรณาการเพิ่มขึ้นโดยตรง จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจว่าเมื่อนำหลักพุทธธรรมในรูปแบบบูรณาการเพิ่มขึ้นมาใช้ในการพัฒนาผู้ต้องขังแล้ว ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นอย่างไร ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยกรมราชทัณฑ์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปปรับปรุงและนำหลักพระพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

สงวนพงษ์ จันกลิ่น ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการอบรมศีลธรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำในเขต ๙” จากการศึกษาพบว่า แนวทางการอบรมศีลธรรมให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำกรมราชทัณฑ์ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันเป็นแนวทางที่ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เรือนจำแต่ละแห่งมีผู้ต้องขังหนาแน่น แออัดคับแคบไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาจิตใจ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาจิตใจ เป็นแนวทางที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถกลับตัวกลับใจเป็นพลเมืองดีต่อไป เมื่อพ้นโทษและมีความประพฤติดีขณะถูกควบคุม จึงจำเป็นต้องดำเนินการต่อไป เพียงแต่ต้องหารูปแบบที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบการอบรมศีลธรรม ด้วยการฝึกสมาธิโดยวิธีฝึกสมาธิโดยวิธีอานาปนสติ คือการกำหนดลมหายใจเข้า ลมหายใจออก เพราะเป็นการฝึกโดยไม่ต้องหาอุปกรณ์ช่วยฝึกใดๆ เลย เนื่องจากทุกคนมีลมหายใจอยู่กับกายอยู่แล้ว และเมื่อได้รับคำแนะนำสั่งสอนจากผู้มีความรู้แล้ว ก็สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเองตลอดเวลาที่ยังตื่นอยู่ และสามารถ

^{๔๔} เทิดศักดิ์ ลิ้มชาวฟ้า, “การศึกษาสภาพของผู้อยู่ต้องขังชายไทยและการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด: ศึกษากรณีเรือนจำบางขวาง จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๓.

ปฏิบัติได้ทุกสถานที่และทุกอิริยาบถ และสามารถนำไปปฏิบัติได้แม้กระทั่งพ้นไทยไปแล้ว ปัญหาที่ต้องแก้ไขคือ ผู้ดำเนินการอบรมและผู้เกี่ยวข้องจะต้องเชยพระภิกษุสงฆ์ที่มีความสามารถ มีจริยวัตรที่งดงาม มีความรู้มาทำการถ่ายทอดความรู้ และแนะนำวิธีปฏิบัติ รวมทั้งจะต้องใช้เวลาในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามหลักสูตรที่กำหนดอย่างเคร่งครัดซึ่งไม่เกิน ๗ วัน จึงจะเกิดผลดี สำหรับผู้รับการอบรม สามารถแยกเป็นกลุ่มตามฐานไทย หรือการอบรมทั่วไป หรืออบรมผู้ต้องขังเข้าใหม่ หรือแรกรับก็ได้^{๕๕}

เทียม ศรีคำจักร ศึกษาเรื่อง “พุทธธรรมกับปรัชญาการรักษาโดยกิจกรรมบำบัด” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

กิจกรรมบำบัดและพุทธศาสนาเห็นพ้องต้องกันว่า กระบวนการพัฒนาชีวิตสู่เป้าหมายสูงสุดนั้น เริ่มเมื่อบุคคลที่ความรู้ความเข้าใจที่ถูก ปัญหาหรือความทุกข์ทั้งหลายมีสาเหตุมาจากความเชื่อผิด เข้าใจผิดหรือหลงผิด (มิจฉาทิฎฐิ) เมื่อความเชื่อความเห็น ความเข้าใจถูก (สัมมาทิฎฐิ) ก็จะทำให้ปัญหาหรือความทุกข์ทั้งหลาย ได้รับการแก้ไขให้หายไป ดังนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อก่อให้เกิดเจตจำนงที่ถูกต้อง จึงเป็นหลักการเบื้องต้นในกระบวนการทางกิจกรรมบำบัดและพุทธศาสนา จากนั้นจึงมีการฝึกตามหลักการสนองความต้องการพื้นฐาน การป้องกัน การจัดการปัญหาพิเศษ กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือเรียกสั้นๆ ตามศัพท์พุทธศาสนาว่า ทาน สีล ภavana ต่อไป^{๕๖}

พรชัย ชกเชื้อ ศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนากับปัญหาอาชญากรรมในสังคมไทย : ศึกษาความค่านึงเรื่องศีล ๕ ของผู้กระทำความผิดในเรือนจำกลางคลองเปรม” จากการศึกษาพบว่าศีล ๕ เป็นศีลพื้นฐานของพระพุทธศาสนา การละเมิดศีล ๕ นับได้ว่าเป็นทั้งความผิดในแง่ศีลธรรม และในแง่อาชญาวิทยา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังมีความสอดคล้องกับอาชญาวิทยา ที่ว่าอาชญากรรมมีสาเหตุจากบุคคลและปัจจัยอื่นๆ ภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศาสนามีความสำคัญต่อการควบคุมอาชญากรรม แต่ยังมี

^{๕๕} สงวนพงษ์ จันกลิ่น, “รูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการอบรมศีลธรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำในเขต ๗”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๑.

^{๕๖} เทียม ศรีคำจักร, “พุทธธรรมกับปรัชญาการรักษาโดยกิจกรรมบำบัด”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๖.

ปัจจัยอื่นที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเกิดอาชญากรรม การแก้ปัญหอาชญากรรมในสังคม จึงต้องอาศัย ศาสนาและปัจจัยอื่นๆ ประกอบกัน^{๑๖}

เพลินใจ แต่เกษม วริศรา ศิริสุทธิเดช และรติรส อรุณคง ศึกษาเรื่อง “ผู้ต้องขังกับการใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง” ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๗.๑๐ สวดมนต์ขณะอยู่ในเรือนจำ โดยส่วนใหญ่สวดมนต์ทุกวัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการสวดมนต์ก่อนเข้ามาอยู่ในเรือนจำ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการสวดมนต์จำนวนมากขึ้น คือ ก่อนเข้ามาอยู่ในเรือนจำ สวดมนต์ ร้อยละ ๔๕.๐๐ แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในเรือนจำสวดมนต์ ร้อยละ ๕๗.๑๐ และร้อยละ ๘๕.๕๔ นั่งสมาธิอยู่ในเรือนจำโดยส่วนใหญ่นั่งสมาธิทุกวัน ร้อยละ ๕๒.๗๐ ไม่เคยทำผิดกฎระเบียบของเรือนจำ ร้อยละ ๕๑.๔๑ ขณะอยู่ในเรือนจำไม่มีปัญหาหรือขัดแย้งกับเพื่อนผู้ต้องขัง และมีเพียงร้อยละ ๘.๕๕ ที่มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งกับเพื่อนผู้ต้องขัง โดยส่วนใหญ่มีปัญหาการวิวาทกับเพื่อนผู้ต้องขัง จากการพูดกระทบกระทั่งกันร้อยละ ๕๐.๔๐ มีโอกาสให้คำปรึกษากับผู้ต้องขังเข้าใหม่หรือเพื่อผู้ต้องขังที่มีปัญหาขณะอยู่ในเรือนจำโดยส่วนใหญ่ให้คำปรึกษาในเรื่องการดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำ เรื่องคดี และปัญหาสุขภาพทางด้านจิตใจ ร้อยละ ๒๓.๓๗ ได้รับการอบรมจากเรือนจำในหลักสูตรการฝึกวิชาชีพ เช่น ไฟฟ้า คอมพิวเตอร์ นวดฝ่าเท้า เฟอร์นิเจอร์ การเกษตร ตัดผม ก่อสร้าง ทำอาหารและขนม ฯลฯ รองลงมาร้อยละ ๒๒.๑๗ ได้รับการฝึกอบรมด้านการอบรมศีลธรรม/จริยธรรม

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังนี้

(๑) การดำเนินการวิจัย

๑.๑) ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Survey)

ก. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับบาลี, ฉบับภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{๑๖} พรหมพร ชกเชื้อ, “พุทธศาสนากับปัญหาอาชญากรรมในสังคมไทย : ศึกษาความค่านึงเรื่องศีล ๕ ของผู้กระทำความผิดในเรือนจำกลางคลองเปรม”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๑.

ข. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary source)

ค. ศึกษาทฤษฎีแนวคิดในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คุ่มือ หลักสูตร การอบรมผู้ต้องขังเอกสารงานอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นวิทยานิพนธ์งานวิจัย บทความทางวิชาการ เป็นต้น

๑.๒) ศึกษารูปแบบการอบรมผู้ต้องขังของทัณฑสถานหญิงกลาง

๑.๓) สัมภาษณ์อธิบดีกรมราชทัณฑ์, ผู้อำนวยการทัณฑสถาน/เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการฝึกอบรม, พระวิปัสสนาจารย์, วิทยากร และผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกอบรม

๑.๔) ศึกษารูปแบบการอบรมของ ยุวพุทธิกสมาคมฯ

(๒) บูรณาการกระบวนการพัฒนาจิตใจ ผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงกลาง และยุวพุทธิกสมาคมฯ

๒.๑) ประยุกต์ใช้หลักธรรมในกระบวนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิง ทัณฑสถานหญิงกลางตามหลักธรรม ๕ ประการ คือ ไตรสิกขา ๓, บุญกิริยาวัตถุ ๑๐, สังคหวัตถุ ๔, เบญจศีล (ศีล ๕) และทศ ๖ ผนวกกับวิธีการอบรม ๓ ประการ คือ (๑) เสริมสร้างให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องชีวิตทั้งทางโลกควบคู่ไปกับทางธรรมตามหลักโลกธรรม ๘ (๒) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องจริยธรรมการอยู่ร่วมกันตามหลัก มัชฌิมาปฎิปา (ทางสายกลาง) ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยมรรคมีองค์ ๘ (๓)เสริมสร้างการเจริญสติทางจิตตภาวนาตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔

๒.๒) เสนอรูปแบบหลักสูตรใหม่ที่บูรณาการแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ

(๓) นำรูปแบบหลักสูตรใหม่ที่บูรณาการแล้ว ไปใช้อบรมผู้ต้องขังที่ได้รับการคัดเลือกฝึกอบรมจำนวน ๑๐๐ คน ณ ทัณฑสถานหญิงกลาง

๓.๑) ประเมินผลกระบวนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง

- ประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรม
- ประเมินผลความฉลาดทางอารมณ์

๓.๒) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- แบบสอบถาม -

แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินผลการฝึกอบรมทั้งก่อนและหลังการอบรมตามรูปแบบที่บูรณาการแล้ว คือแบบสอบถามที่พัฒนาจาก แบบสอบถามทัศนสถานหญิงกลาง และของยุวพุทธิกสมาคมฯ ประยุกต์ใช้กับหลักสูตร ๕ ประการ แผนกวิธีการอบรม ๓ ประการ (ในข้อ ๒.๑) และแบบประเมินผลความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข

เน้นการใช้ข้อมูลในแบบสอบถามผู้ต้องขังหญิงในประเด็นโดยทั่วไปของผู้ต้องขังหญิง ตลอดจนความคิดเห็นและความรู้สีก่อนเข้ารับการอบรมและภายหลังการอบรมแล้วในด้านต่างๆ ๓ วิธี ดังนี้

(ก) ก่อนการอบรม แบ่งแบบสอบถามเป็น ๖ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ลักษณะทางประชากรและสังคม จำนวน ๑๐ ข้อ

ส่วนที่ ๒ ประสพการณ์ในการศึกษาธรรมศึกษา จำนวน ๑๑ ข้อ

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรม จำนวน ๔ ข้อ

ส่วนที่ ๔ ความคิดเห็นด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม จำนวน ๑๘ ข้อ

ส่วนที่ ๕ ความเหมาะสมของเนื้อหาหลักสูตรที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจ จำนวน ๘ ข้อ

ส่วนที่ ๖ ข้อเสนอแนะของผู้ต้องขังหญิงทัศนสถานหญิงกลาง

(ข) หลังการอบรม แบ่งแบบสอบถามเป็น ๘ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ลักษณะทางประชากรและสังคม จำนวน ๑๐ ข้อ

ส่วนที่ ๒ ประสพการณ์ในการศึกษาธรรมศึกษา จำนวน ๑๑ ข้อ

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรม จำนวน ๔ ข้อ

ส่วนที่ ๔ ความคิดเห็นด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม จำนวน ๑๘ ข้อ

ส่วนที่ ๕ ความเหมาะสมของเนื้อหาหลักสูตรที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจ จำนวน ๘ ข้อ

ส่วนที่ ๖ ความเหมาะสมในเรื่องระยะเวลาในการอบรมพัฒนาจิตใจ จำนวน ๑๐ ข้อ

ส่วนที่ ๗ ความคิดเห็นต่อรูปแบบในการอบรมพัฒนาจิตใจ จำนวน ๒๓ ข้อ

ส่วนที่ ๘ ข้อเสนอแนะของผู้ต้องขังหญิงทัศนสถานหญิงกลาง

(ค) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มสุขภาพจิต จำนวน ๕๒ ข้อ

สรุป การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยแบบกรณีศึกษาจากการเก็บข้อมูลในทัศนสถานหญิงกลาง ซึ่งเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในทัศนสถานที่เขาเก็บข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง และผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

(Field Exercise) ที่ผู้วิจัยใช้เวลาระหว่างการอบรม ระหว่างวันจันทร์ที่ ๑๕ พฤศจิกายน – วันศุกร์ที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในทัศนสถานหญิงกลางโดยละเอียด โดยใช้เครื่องมือ คือแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และครอบคลุมมากที่สุด

๑.๑๐ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๑๐.๑ ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถทราบรูปแบบการพัฒนาคิดใจผู้ต้องขังหญิงในทัศนสถานหญิงกลาง และรูปแบบการอบรมพัฒนาคิดใจของขบวนการพุทธศาสนาฯ

๑.๑๐.๒ ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถทราบกระบวนการพัฒนาคิดใจผู้ต้องขังหญิงในทัศนสถานหญิงกลางตามหลักพุทธธรรม

๑.๑๐.๓ ผลที่ได้จากการวิจัยทำให้ทราบการประเมินผลกระบวนการพัฒนาคิดใจผู้ต้องขังหญิงตามหลักพุทธธรรม

